

SLOVENE NIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE STEV. 1.50 DIN — V ZAMEŠTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Nujna zadeva

Slovenci in slovenstvo

Čas se vedno bolj čudno zapleta in vsak trenutek postaja usodno važen. Ob tem neprenehnem zapletanju pa se odpira iz dneva v dan nešteto vprašanj, ki zahtevajo v svoji pomembnosti in nujnosti dokončnih in uspešnih rešitev.

Eno od takšnih važnih vprašanj je naše **narodno-obrambno vprašanje**. O našem smo že mnogo pisali, še več govorili, organizirali smo, poskušali priti do vsaj približno urejene podobe resničnega dela in se zopet pričekali o načelnih pogledih na narodno-obrambno delo. In tako je nastala po vseh letih prav zaradi tega iz narodno-obrambne dela in prizadevanja obupna zmešnjava, iz katere ni in ni mogoče najti poti. Na nešteto načinov smo že poskušali rešiti to zmedo, vendar nikoli nismo mogli najti prave poti, stvari so se morda prav zaradi vsega tega še posebno čudno zapletale.

In vendar — čas je takšen, da zahteva med drugimi tudi dokončno rešitev tega slovenskega vprašanja.

Pri nas imamo mnogo narodno-obrambni organizacij in še več poizkusov, vse te zediniti pri skupnem delu. Mislim, da je na vseh straneh osnovna napaka, ki bi jo bilo treba energično odstraniti, vedno večje, morda celo nehoteno, uravnavanje narodno-obrambne dela po političnih odnosno strankarskih vidikih. Saj smo vedno povsod poudarjali, da je narodno-obrambno delo last vsega slovenskega naroda in vsakega slovenskega posameznika, vendar smo po raznih narodno-obrambni društvih le zbirali ljudi po strankarskih odnosno političnih vidikih.

Usodna napaka je sploh, da imamo več slovenskih narodno-obrambni organizacij. Danes moramo nujno z njimi računati, zato bi bilo utopično misliti, da bi prišlo v doglednem času do ene same. Brez posebnega utemeljevanja in dokazovanja je pa vendar nujno potrebno, da vsaj nekoliko koordiniramo delo vseh slovenskih narodno-obrambni organizacij. Seveda je veliko vprašanje, kako bi bilo do takšne koordinacije v naših razmerah mogoče priti.

Med vsemi rešitvami iz zmede okoli narodno-obrambne vprašanja se mi zdi še najbolj realistična ta rešitev: vse slovenske narodno-obrambne organizacije naj bi se sestale čim prej na skupnem sestanku. Tja naj pošlje vsaka po dva zastopnika, ki naj imata popolno polnomočje. Vsaka od narodno-obrambni organizacij naj bi pripravila za ta sestanek kratek, a jedrnat in zaokrožen pogled na slovensko narodno-obrambno delo, razložila v glavnih potezah svoje delo in izrazila svoje razmerje do koordinacije dela vseh slovenskih narodno-obrambni društev. Mislim, da bi bilo tako mogoče najti neko bazo, na kateri bi se organiziral **narodno-obrambni svet**, ki bi imel pomembno in težko (za slovenske razmere!) nalogo — voditi narodno-obrambno delo v smislu sodelovanja vseh narodno-obrambni organizacij, pripraviti in urejati načrtno slovensko narodno-obrambno delo. Za prvi čas samo to. Pozneje se bodo naloge takšnega sveta sproti odpirale in imel bo polne roke dela, skrbi in nalog. Važno je le, da si čim prej polnopravni zastopniki vseh slovenskih narodno-obrambni društev sestanejo z najboljšo voljo, da se pomenijo o delu v približno podobnem smislu, kakor sem ga začrtal zgoraj! Kdo naj skliče takšen sestanek? Mislim, da tisti, ki mu je narodno-obrambno delo resnično in najbolj pri srcu!

Zdi se mi, da je ta zadeva med **najnajnimi slovenskimi zadevami! Potrebna je le velika mera dobre volje** in čut, da je narodno-obrambni problem med najvažnejšimi slovenskimi. Rešimo in uredimo ga **pametno** ob dvanajsti uri, dokler je še čas.

Musek K. Vitko.

Kakor pred vojno in dolga stoletja prej so »Kranjci« in »Štajerci« še vedno v rabi. Če je to prav ali ni, se ne bomo prerekali. Brez dvoma tiči v tem poleg močnega lokalnega domoljubja tudi močna zgodovinska dediščina. Menim, da to ne pomeni nič slabega, če se vrši tako pomejanje v skupnem okviru zavestnega slovenstva, o čemer danes pač ni dvoma. Rad bi pa, brez sistema sicer, nanizal nekaj misli, ki se človeku vrivajo, ko tako od strani opazuje naše narodno življenje v evropskem okviru.

Živimo v dobi, ki so jo napovedali mnogi daljnovidni možje: Zahod propada. Propada kulturno, propada fizično. Verovali smo v Zahod, v njegovo kulturno, če že ne fizično moč. Danes vidimo, da smo se n. pr. v Franciji močno prevarili. Tista Francija, ki smo verovali vanjo in ki smo si jo želeli, je neopaženo umrla. Ostala je le njena senca, ki se je skrivala v knjižnicah, galerijah in starih katedralah. Francija naših dni, ki ji nismo poznali pravega obraza, je živela le še od te sence, morda od sence te sence, kakor je pravilno zasluhtil in povedal francoski filozof Henri Bergson, pa ga niso prav razumeli. Pa ne le Francija, ves Zahod je danes na tleh. Ne le fizičnih, tudi duhovnih sil mu manjka, da bi se obdržal v pokončni drži. Napovedi »pesimistov« se uresničujejo pred našimi očmi. Doživljamo čas silnih in pretresljivih dogodkov, ki orjejo globoko in korenito, pa se zdi, da gre vse to nekam preveč mirno mimo nas, kot film, ki nas pretresa le za nekaj ur, potem pa se življenje suče dalje. In vendar moramo vedeti, da bomo v boju dveh dob, propadajoče stare in nastajajoče nove, kmalu sami igrali neko vlogo; gre za to, kakšno.

Če dogodke naših dni skušamo spraviti v formulo, se bomo brez težave zedinili za obliko: Vzhod proti Zahodu. Vprašati se moramo sedaj, kam se prištevamo Slovenci. Pred kratkim sembral nekje precej patetično in retorično pisan člančič, ki je to vprašanje že stavil in nanj tudi odgovoril. Šteje nas k Zahodu. Nima tako napak, ko pravi, da smo bili v zgodovini vedno nekaka predstraža Zahoda proti Vzhodu. Ko smo mi z mečem in gorjačo branili Turkom proti zahodu, so francoski pisatelji ustvarjali svoja genialna dela, Nemci so izvedli reformacijo, Španci so odkrili Ameriko... Nemajhno zaslugi imamo, da je Evropa ohranila svoje krščanstvo s katedralami in sholastiko ter še prenekatero drugo dobrino. Boj za Evropo je jemal naše sile, da se nismo bolj razvijali in ustvarili še večjih del, kot smo jih mimogrede utegnili. Vse to je lepo in utegne biti res. Vendar bi si dovolil izraziti tu svoje mnenje. Res je, da smo Zahodu hlapčevali in se zanj bili. Isti zahod, ki smo ga branili in ohranjali, pa nam ni dal, da bi si ustvarili svojo kulturo in živeli svoje, slovensko življenje. Z intervencijo Tasila z bavarsko vojsko proti Avarom smo prišli v območje Zahoda, premalo pa se zavedamo, da smo z narodno državo po svetovni vojni z Zahodom pretrgali in zavzelo mesto, ki je zares naše, mesto na Vzhodu. Ta prehod se je v naši kulturi in v naši miselnosti le malo odrazil; oboje je ostalo še močno zahodniško, čeprav zelo malo ustreza našemu slovenskemu in slovanskemu značaju. Bodimo strpni in odkriti ter si oglejmo vprašanje поблиže, v njega konkretnih izrazih. To, ikar danes sebi in svetu razkazujemo za slovenstvo, je dostikrat le medlo, nepristno alpstvo. Vzemimo samo našo narodno nošo, da veliko izrazimo z drobcem, ki pa je dovolj značilen. Slovenskega kmetiča in kmetico v sleherni knjigi in na slehernem plakatu, ki načenjata te reči, predstavlja Gorenjec s krivčkom za klo-

bukom in okovanimi kvedri ter Gorenjka z avbo in pisano ruto, ta ali oni še z rdečo marelo. Tako smo si izbrali tisto nošo, ki je nastala najbolj neposredno pod tujim vplivom. Vemo namreč, da so na ustvaritev gorenjske noše kakor na vse gorenjsko ustvarjanje in značaj delovali močno zunanji vplivi, poleg tega pa še množice nemških kolonistov, ki so se naselile sredi Slovencev. Prav je, da cenimo Gorenjce kot izredno žilav in trden rod, ki je mnogo ustvarjal, vendar ne smemo pozabiti, da je to, kar nam nudijo najbolj periferno-vzhodne slovenske pokrajine, mnogo bolj slovensko, ker je bolj slovansko. To le mimogrede. Kar bi rad povedal, je to, da skušajmo Slovenci poživiti med seboj to, kar je pristnejše in naše, četudi je prispevek revne belokranjske kmetice ali prekmurskega očanca.

Zavedati se moramo bolj in bolj, da je naše mesto na Vzhodu. Zahod propada izžerpan. Kakor z ognjem obdani škorpion si je sam zapicil smrtno želo v srce. Z vzhoda pa prihajajo nova, sveža in mlada ljudstva, ki bodo v evropsko kulturo prinesla mnogo novega, istočasno pa bodo znala ohraniti, kar je stari Zahod ustvaril dobrega.

To vprašanje nastajanja in prihajanja je pravilno zasluhtil bolgarski pisatelj Bojan Isajev, ki je napisal roman »Rojeni smo na Balkanu«, čeprav nakazuje obseg vprašanja le delno in ko bi ga moral rešiti, se nekam neogljuje umakne, kot bi se ustrašil pretežke naloge. Zdi se, da se je ustrašil biti fantast, če bi pustil ljudstva bližnjega Vzhoda zmagati in zmagoslavno korakati v opuščavljeni Zahod. In vendar je zadel resnico. Ljudstva Vzhoda bodo že jutri odločala o usodi Zahoda. Če bomo Slovenci med njimi, se pravi, da bomo začeli živeti. Če bomo vztrajali v podira-joči se hiši Zahoda, bomo obenem z njim doživeli svoj konec. Bodočnost Evrope je slovanska, o tem ni dvoma. To je pred davnimi leti zasluhtel že Herder, ki je v Rigi spoznal duhovne globine ruske duše in slovanske duše nasploh; isto je nekje zapisal Jack London in stotero drugih. Vsi so si edini v tem, da edino Slovani morejo rešiti in ohraniti Evropo in da slovanski Vzhod ne sega v Evropo kot osvovjevalec, marveč kot rešitelj. Slovani bodo ustvarili novega človeka, ki mu Walter Schubart v svoji knjigi »Europa und die Seele des Ostens« (»Evropa in duša Vzhoda«) vzdeva ime »johanečni človek« (po evangeliju sv. Janeza) in ga stavlja kot protitip »prometejskemu človeku« (Nietzschejev izraz), ki se je izživel v mrtvi ulici evropske civilizacije. Ta novi človek, ki bo nastal po sorazmernem oblikovanju slovanstva in krščanstva, bo šele mogel ustvariti novo, srečnejšo Evropo. Morda

segajo ta ugibanja mnogo predaleč. Dejstvo pa je, da je zmaga na strani prihajajočega. Kolika je razlika med svežim slovanskim narodom in izžerpanim zahodnim, vidimo jasno iz primerjanja francoskega in poljskega naroda. Isti sovražnik in isti boj, in vendar kolika razlika? Edino Poljaki niso ustvarili vlade »narodne obnove« in ves trud zmagovalca, da bi jo obudil k življenju, je bil zastoj. Poljaki so sklenili iti do konca in zato jih občudujemo. Ob takem primeru zasluhtimo, da je v slovanskih narodih še neka skrita sila, ki je drugi nimajo več. In ta slutnja nas napravi optimiste.

Tudi mi Slovenci imamo z Zahodom nepravilne račune, zato bomo stopili tja, kjer je naše mesto. Svoje slovenstvo moramo občutiti kot vejo slovanstva, kot njegov individualni izraz. Do nove Evrope ne bo prišlo brez žrtve. Treba bo mnogo žrtvovati, toda po sedanji vojni more zavladati zlata doba miru, ki se bo rodila iz izčiščenja in novih, bogatihkušenj.

J. M.

Dostavek uredništva

Sestavek obravnava vprašanje, ki danes v nemajhni meri zanima in giblje našo javnost, in zavzema glede njega določno stališče. Mislimo sicer, da ga zgolj s kategorično ločitvijo na Vzhod in Zahod ne bo mogoče rešiti, če gledamo na stvari, kakor so, in če jih še opazujemo z zgodovinskega stališča: kje je miselna in kulturna meja med Vzhodom in Zahodom in kakšno je njeno sociološko in kulturno oznamilo? Ali čisto določno, kam spadajo na primer Španija, Italija, Nemčija, kam Poljska, Madžarska, Romunska ali Švedska, na Vzhod ali Zahod in zakaj spadajo tja? In navsezadnje, kam spada Indija, kam Kitaj, kam Japan? Saj ravno ti zadnji, a najbolj med njimi Japan, radi govore o »gnilem« Zahodu, h kateremu pa prištevajo Slovence prav tako kakor Anglosase in Francoze, le glede Nemcev delajo Japonci neke izjeme. Ni morebiti brez mikavnosti, če so svoje dni tudi carizem in caristični slavofili oznanjali gnilobo zahodnega sveta, pa ni bilo zlepa kje večje gnilobe kakor pri njih, kar je ravno ruska revolucija dokazala. Na drugi strani pa tudi Amerika rada govori o »ostareli« Evropi, tista Amerika, ki je po svojem nastanku, po svoji omiki in po večini svojega prebivalstva del in nadaljevanje zahodne Evrope! A Kitaj in Japan na drugi strani — mar nista stopila iz svoje mrtvice v novi svet kot posnemovalca zahodnega sveta, in sicer bolj po njegovi oblikovni kakor vsebinski strani, bolj preužitkarji njegove civilizacije kakor soustvarjalci njegove kulture? Pri čemer bi bilo zanimivo preiskati, kolikšen delež ima pri tem odporu zoper »gnili« Zahod psihološka zavest manjvrednosti, bolj ali manj lastna vsakemu posnemovalcu.

Ob tem razravnavanju se človeku skoraj zdi, da so porazvrstitev v sedanji vojni in njeni dosedanji nasledki in uspehi že vplivali ponekod na dokončno miselno-nazorno opredelitev. Ne bilo bi sicer to nič novega, kakor tudi ni nič novega, če takšno opredelitev drugačni uspehi ob drugem času postavljajo na glavo, kakor smo to že nekajkrat doživeli samo v razdobju zadnjih 150 let. To smo pripomnili le bolj mimogrede, da pokažemo na precejšnjo zahotanost vsega vprašanja. Priobčujemo pa sestavek radi že zato, da se vprašanje osvetli z vseh strani. Pričakujemo misli tudi od drugod, kakor se nameravamo prav tako sami še povrniti k stvari.

Nemška mirovna ponudba

19. t. m. je podal nemški državni kancelar Hitler državnemu zboru obširno poročilo o vojni in vojnem položaju. Pomembnost tega poročila je, da je ponudil Veliki Britaniji mir.

Ta mirovna ponudba je vsekako takega pomena, da si jo je vredno od bliže ogledati. Ogledati zlasti, če je jasna in za nasprotnika sprejemljiva in če daje mogočnost za stvarna pogajanja.

Tu bi bilo predvsem omeniti, da je Hitler silovito in osebno napadel člene sedanje angleške vlade. Churchill je vojni hujskač in brez čuta odgovornosti, ki je igral nizkotno igro. Odgovorni elementi v Angliji so imeli njegov poziv k miru od 6. lanskega oktobra za nevaren

napad na njihne vojne kupčije. Angleški ministri in politiki da zato upajo na dolgo vojno, da bo uspevala njihna oborožitvena industrija in kupčija.

Očitno je na prvi pogled, da bi vlada, ki bi sprejela mirovno ponudbo v taki obliki, s tem že priznala popoln poraz. Toda ne samo po obliki je mirovna ponudba ponudba zmagovalca, ampak tudi po vsebini. Hitler namreč ni nič povedal, na kakšni osnovi bi bil pripravljen skleniti mir. Iz tega pa sledi, da bi bila njegova osnova tista, ki je bila uradno in poluradno razglašena po njegovem sestanku z italijanskim zunanjim ministrom Cianom. Ta pa je: popolna izločitev (Nadaljevanje na 2. strani.)

tev Anglije iz Evrope, ki bi jo na novo uredili sili osi, Nemčija in Italija. Ker bi tak mir tudi v najugodnejšem primeru pomenil, da bi se moralo vse velškansko francosko vladarstvo poleg bogate Belgije in Holandske, prilagoditi gospodarski in imperialistični politiki teh dveh držav, je precej jasno, da bi bil sklep miru ob takih pogojih za Veliko Britanijo poraz.

Zato je bilo že od vsega začetka očitno, da bi Velika Britanija v tem trenutku sklenila mir le tedaj, če bi čutila ali se zavedala, da se bo njen nadaljnji odpor končal s porazom.

Očitno pa se čuti Velika Britanija močno dovolj, da vojno nadaljuje. V tem pogledu so značilne tri izjave, ne samo, ker dokazujejo angleško bojno voljo, ampak še bolj, ker kažejo angleške vojne cilje. To zadnje je posebno važno glede na nevtralni svet, pri čemer šteje pač v prvi vrsti Amerika.

Tik pred Hitlerjevim govorom je prinesel »Times«, ki je nekakšno poluradno glasilo angleške vlade in posebno še angleškega zunanjskega ministra, daljši sestavek o Hitlerjevih načrtih glede na novo ureditev Evrope. Ti načrti hočejo uveljaviti načelo voditeljstva in osamitev Evrope pred ostalim svetom. Kako si zamišlja Hitler uveljavljenje voditeljskega načela, še ni znano. Zdi se pa, da hočejo v Berlinu takšen novi red, ki bi nekako odgovarjal staremu kolonialnemu sestavu. Kajti že dolgo pred vojno si je prizadevala nacionalno-socialistična politika za razindustrializacijo drugih držav in njihno preureditev za pridobivanje surovin. To se je najbolj pokazalo v lanski gospodarski pogodbi z Romunijo. Tudi Francijo in Holandijo želi svare pred grozečo preveliko industrializacijo. »Times« meni, da se taki načrti ne dajo uresničiti, ne da bi oškodovali življenjsko raven prebivalstva, in bi nazadnje imeli za posledek zmanjšanje njegovega števila. To je brez dvoma nemškemu politikom znano in jim je gotovo tudi prav, ker bodo tako morale velike delavske množice dajati svoje delovne moč poceni na razpolago. Osamitev Evrope je nemogoča stvar. Hitler ve, da ne more Evropa obstati sama zase, niti skupaj z Rusijo ne. Zahodno-evropska omika ni sad vojaških osvojitvev, ampak podjetnosti pomorščakov, ki so ustanovili svetovno trgovino. Sicer ga priznava »Times«, da je Hitlerjeva kritika versajske pogodbe v neki meri upravičena. Zato je treba postaviti nasproti nacionalno-socialistični propagandi nekaj boljšega, namreč načrt evropskega sodelovanja brez žrtvovanja svobode narodov. Veliki Britaniji ni za to, da bi se vzdrževal stari red za vsako ceno. Brezumnosti na socialnem in gospodarskem polju morajo izginiti.

Še preden je odgovorila angleška vlada sama na Hitlerjevo ponudbo, sta jo odklonila zastopnika Avstralije in Južne Afrike, poleg Kanade najpomembnejših velikobritanskih dominionov. Zanimiv je zlasti odgovor južnoafriškega predsednika generala Smutsa. Kajti general Smuts niti ni Anglež, ampak Bur, in svoj naslov general ima še iz tistih časov, ko se je na čelu svojih rojakov Burov vojskoval tri leta zoper Angleže. Toda Angleži so si znali pridobiti večerajšnjega sovražnika v kratki dobi s tem, da so uvrstili Južno Afriko kot dominion v svojo državno zvezo, Burom pa dali enakopravnost in svobodo. Zato se je Smuts že dobrih deset let po sklenjenem miru boril na angleški strani zoper Nemce v svetovni vojni, zato ima njegova beseda tudi zmeraj veliko težo v velikobritanskem svetu. To je treba že zatagadelj imeti pred očmi, ker bomo tako lažje razumeli svetovno politični pomen njegove odklonitve.

Smuts je že 21. t. m. govoril v radiu. Najprej je pripisal nemški uspehe ne samo nemški premoči, ampak tudi boljši tehniki in boljšemu vodstvu. Zmota pa je, če mislijo Nemci, da je treba dati Veliki Britaniji le še zadnji sunek. Nemčija bi mogla zmagati samo, če bi uničila angleško vojsko, zakopano v otoški trdnjavi. To pa se jim ne bo posrečilo, saj se jim ni posrečilo niti na tako majhnem prostoru, kakor je bil pri Dunkerqueu. Če pa bo zavržen nemški napad na Anglijo, tedaj bo zgubila Nemčija tudi vojno. Nova Evropa mora biti svobodna, svoboden vsak posameznik in vsak narod v njej. Svoboda pa

Pred volitvami novega predsednika Združenih držav Severne Amerike

V času, ko se v večini evropskih držav bore malo menimo za notranjepolitična vprašanja, ampak vsi nekako mrzlično čakamo samo odločitve v veliki vojni, so se začele vršiti v Združenih državah priprave za izvolitev novega predsednika. Pri teh volitvah vpliva sicer evropska vojna za toliko, da je postavljen v tretje za kandidata Franklin Delano Roosevelt in bo — kakor pravijo dobri poznavalci razmer — če se kaj posebnega ne pripeti, tudi izvoljen, kar se bo zgodilo prvič v tej državi. Roosevelt pa ni postavljen za kandidata zaradi tega, ker bi imel kako posebno stališče naproti evropski vojni, ker ima v tem pogledu njegov protikandidat Wendell Lehis Willkie kot kandidat republikanske stranke popolnoma enak program, ampak bolj zaradi tega, ker imajo Amerikanci zavest, da je v teh usodnih časih treba krmarja, ki ima za seboj že dolgoletno prakso, v kateri se je obnesel. Zato bi popolnoma pogršel, kdor bi videl v tej tretji kandidaturi kak poklon diktatorski misli. Res je sicer, da do tretje izvolitve istega predsednika v Združenih državah do sedaj ni prišlo v prvi vrsti zaradi tega, ker je svoje dni predsednik Washington odklonil tretjo kandidacijo, češ da bi pri takih ponavljajočih se kandidaturah prišlo do prevelike podobnosti z dosmrtnim predsedstvom, torej z imperatorstvom. Ta pomislek pri Rooseveltu ne šteje, ker je v očeh Amerikancev in vsega sveta ravno on eden najboljših vojnih vojskovojevnikov za demokracijo, in si

cer ne samo v besedah, ampak tudi v dejanjih. Seveda tudi njegov nasprotnik ni glede demokratične misli prav nič sumljiv.

Jedro spora bo pri teh volitvah Rooseveltov »New Deal«. Rooseveltov protikandidat Willkie je spreten in uspešen gospodarstvenik, ki pa bi bil kljub svojim gospodarskim uspehom v ameriški javnosti popolnoma nepoznan, ako se ne bi bil proslavil s svojo kritiko Rooseveltovega New Deal-a. Ta kritika je bila izmed vseh najbolj spretna in mu je prinesla tudi kandidacijo republikanske stranke. Gotovo je, da se veliko reformatorsko delo ni obneslo prav v vseh točkah, gotovo pa je, da imajo ameriški delavci in kmetje to reformatorsko delo kot najuspešnejši način njihovega zavarovanja proti ameriški plutokraciji. Gotovo je, da bodo bogati trusti žrtvovali veliko denarja, da bi vrgli ne toliko Roosevelta kakor njegov New Deal. Willkie bo v tej bitki za predsedstvo branil svoje stališče, da je edino uspešno in edino iniciativno popolnoma svobodno gospodarstvo, da ne gre pri politični svobodi omejevati gospodarske svobode s kakim New Dealom. Boj bo torej v resnici v prvi vrsti za narodnogospodarsko načelo popolnoma svobodnega gospodarstva ali po državi vezanega in urejenega gospodarstva pa ne v korist države ali v korist njene oblasti, ampak samo zaradi socialne pravičnosti.

Pri opazovanju tega gigantskega boja se bomo Evropejci kar težko ubranili neke sentimentalnosti.

Z A P I S K I

Slovensko vseučilišče bo postalo popolno

Pretekli teden je prosvetni minister dr. A. Korošec izdal naredbo, po kateri bo imela medicinska fakulteta slovenskega vseučilišča v zimskem semestru l. 1943-44 vseh 10 semestrov. Od letošnjega zimskega semestra naprej bo vsak semester odprt po en nov semester in že pred koncem leta 1943. bomo imeli v Ljubljani popolno medicinsko fakulteto in z njo tudi popolno vseučilišče z vsemi petimi popolnimi fakultetami, kot jih imata Zagreb in Beograd. S tem bo dosežen cilj vseh naših prizadevanj za popolno vseučilišče.

Že v letošnjem zimskem semestru bodo odprli v Ljubljani patološko-anatomski zavod, kliniko za notranje bolezni, kirurško kliniko in fizikalni zavod. Prihodnje leto bodo odprti zavodi za rentgenologijo, za radio-terapijo, za farmakologijo in toksikologijo, higienski in bakteriološki zavod, kliniko za kožne in venerične bolezni, kliniko za nalezljive bolezni, kliniko za umske in živčne bolezni, kliniko za ženske bolezni in obstetrično, ortopedično kliniko in zavod za terapijo in balneologijo. V šolskem letu 1942-43 pa bodo odprti še zavod za sodno medicino in kriminalistiko, klinike za očne bolezni, za otorinolaringijo in za odontostonologijo.

Kakor poročajo, bodo imele vse klinike, ki bodo odprte, za enkrat prostore v ljubljanski splošni bolnišnici.

Dvomimo pa, če se bodo dale narediti v sedanji ljubljanski splošni bolnišnici vse imenovane klinike. Sedanja ljubljanska splošna bolnišnica ima že sama zase za polovico premalo prostora in vse mora biti disciplinirana, česar dosedanja Zveza narodov ni mogla doseči.

Dan pozneje je šele odgovoril angleški zunanji minister lord Halifax. Rekel je, da ni Hitler nič omenil, da mora biti mir osnovan na pravičnosti, da imajo tudi drugi narodi v Evropi pravico do samostojnega življenja. Hoče Evropo, ki bi ji Nemčija gospodovala. Angleži pa hočejo Evropo, ki bo svobodna družina svobodnih držav. Niso sicer hoteli vojne, toda vojskovati se ne bodo nehali, dokler ne bo dano poročilo, da bodo mogli sami, da bodo mogli tudi drugi narodi živeti svoje samostojno-svobodno življenje.

Konec vojne je torej bržkone še zelo daleč.

premalo znanstvenih naprav in priprav. Veliko je sicer, da je uveljavljena vsaj načelno popolna medicinska fakulteta slovenskega vseučilišča, s čemer pa še stvarno ni postavljena. Treba bo še boj za denarna sredstva, ki bodo pa sedaj seveda lažji, ko je ustanovljeno vsaj načelo.

Predvsem pa bo treba skrbeti za zmogljive učne moči na popolni medicinski fakulteti. Nikakor ne sme nastati pehanje nezmožnih ljudi za medicinske stolice, ter bo treba, da odločujoči krogi napno vse moči, da preprečijo z vso energijo in brezobzirnostjo, da ne bodo slovensko medicinsko fakulteto vodili diletanti in namol sposobne osebe. Ne sme biti ne demagogije ne strankarskih ne prijateljskih ozirov. Vsaka fakulteta laže prenese kakšnega napol sposobnega predavatelja, kot pa medicinska fakulteta! Gotovo je treba gledati na to, da bodo na medicinski fakulteti Slovenci profesorji; razen če ne bi bilo v resnici visoko kvalificiranega slovenskega kandidata, bo treba dobiti od drugod prvovrstno moč. Gre namreč za to, da bo slovenski medicinski naraščaj v resnici strogo znanstveno vzgojen in da bo lahko dobil doma najmanj tisto znanje, kot bi ga v tujini.

Brez dobrih klinik pa dobre medicinske fakultete ne more biti. In to mora biti sedaj naša prva skrb, da začnemo tukaj skrbeti za to, da pripravimo do najmanjše podrobnosti vse, kar je potrebno za dobre klinike.

O stvari bomo pisali še pozneje in smo zato danes napravili le nekaj opomb.

Sodelovanje slovenskega, hrvaškega in srbskega Narodnega gledališča?

Pred kratkim je bilo brati v nekem ljubljanskem dnevniku, da si prizadeva vodstvo slovenskega »Narodnega gledališča«, da bi naj podpisali gledališki umetniki iz Ljubljane, Zagreba in Beograda v prihodnje take pogodbe, da bi bili zavezani nastopati na odrih vseh treh imenovanih mest ter bi za to dobivali le samo dnevnice in vozne stroške, ne pa za gostovanje posebnih honorarjev, ki so včasih zelo visoki, povrh pa umetniki niso niti dolžni gostovati, če jih ni volja.

Omenjena misel vodstva slovenskega »Narodnega gledališča« je v finančnem pogledu sicer dobra, ker bi ravno slo-

Samouprava Podkarpatske Ukrajine

Znana je usoda Podkarpatske Ukrajine. Ko je bila razbita češko-slovaška republika, so jo zasedli Madžari, pri čemer ne smemo pozabiti, da so jih k temu spodbujali Poljaki ali bolje, njih nespodobni samozvani voditelji, poglavito iz strahu, da ne bi samostojna in dobro upravljana imela prevelike privlačnosti za ukrajinsko manjšino na Poljskem. Madžari so seveda delali s Podkarpatskimi Ukrajinci, posebno z njihovim izobraženstvom po »madžarsko«: zapirali so jih, streljali in pretepali, odpravili ukrajinsko iz šol, upravo centralizirali v Budimpešti in kar je še podobnih nacionalnih dobrot. Kratko in malo, delali so, kakor da jim je za vse večne čase zagotovljena pravica, da oni, gospodje, zatirajo drugorodne Podkarpatske Ukrajince in jih izkoriščajo.

Stvari pa se hitro sučejo v sodobnem svetu, in tudi madžarsko gospodarstvo nad Podkarpatsko Ukrajino se je že dvakrat precej zamajalo. Prvič že takrat, ko je sovjetska Rusija zasedla Galicijo in s tem potisnila svoje meje na karpatsko porobje. Takoj so začutili Madžari hud politični pritisk in opazili, kako se zatirani in borno živeči prebivalci Podkarpatske ogledujejo čez mejo. Takoj so tudi začutili naravnost neverjetno ljubezen do svojih podkarpatskih bratov in obetati so jim začeli čudovite stvari, o svobodi in enakopravnosti so jim govorili in o priznanju njihne narodnosti. Potem pa je bila Rusija zaposlena v finski vojni, Madžari so celo čez Francijo pošiljali prostovoljce tja gori, ljubezen in enakopravnost in svoboda pa so šle v skladišče za politično ropotijo.

Toda — zdaj je prišla zasedba Besarabije, Naglica, s katero so jo Rusi izvedli, je v Budimpešti osupnila, in slaba vest se jim je vzbudila. A vedeli in čutili so tudi, da to pot ne pojde zgolj z obljubami, treba bo že nekaj bolj dobojnega storiti. In res beremo lahko te dni v madžarskih listih, kakšno skrb imajo za podkarpatsko deželico. Dne 25. t. m. je predložil madžarski ministrski predsednik Pavel Teleki madžarski poslanski zbornici »zakonski načrt o vodini Karpatski in njeni samoupravi«. Načrt označujejo nabrekli kot zgodovinski mejnik v razvoju »ne samo karpatske dežele, ampak tudi vse Madžarske«. Bil je seveda takoj sprejet.

Ne vemo, koliko bodo Podkarpatski Ukrajinci temu zakonu zaupali. Kajti z madžarskimi obljubami in zakoni imajo oni kakor vsi na Madžarskem živeči Nemadžari dovolj slabe skušnje. Doslej so namreč sklenili na Madžarskem nič koliko zakonov o enakopravnosti vseh državljanov in narodov, zato pa je bilo te enakopravnosti ravno na Madžarskem manj kakor menda kjer koli na svetu.

Ne vemo torej, koliko bodo verjeli, mislimo pa po pravici, da preklicano malo. Kajti brez ozira na vse drugo je časovni sovpad te samouprave z zasedbo Besarabije preveč očiten, da ne bi takoj zbudil prepričanja, da ne gre za prostovoljno, ampak za izsiljeno stvar.

A vsak ve, kolikšna je vrednost prisiljenih obljub.

vensko operno gledališče, ki je bilo v pretekli seziji od gostovanj hudo odvisno, prihranilo velike vsote, ko je nasprotno nekaterim gostom stiska našega opernega gledališča bila v veliko denarno korist.

Na drugi strani je pa treba spet opozoriti na glavni namen našega »Narodnega gledališča«, da ostane čisto slovensko in obdrži slovenski značaj! Če bi redno gostovali v Ljubljani hrvaški in srbski pevci ali pa še celo hrvaški in srbski dramski igralci in bi peli in igrali v hrvaškem in srbskem jeziku, bi zavladala v slovenskem »Narodnem gledališču« kmalu prava jugoslovenska jezikovna čobodra! V pretekli seziji je »Revizorju« nastopal hrvaški igralec Marković, ker je pač Daneš zbolel in je bil »Revizor« že na sporedu. Tudi v operi so peli po hrvaško. To vse pa nikakor ne sme postati pravilo ali navada! Slovensko »Narodno gledališče« mora biti slovensko! Ne rečemo, da če bi tu in

(Nadaljevanje na 3. strani.)

GOSPODARSTVO

Boj za Narodno banko

V zadnjem času je bilo v zvezi z napovedovanji raznih preureditev v organizaciji naše države sproženo tudi vprašanje poddržavljenja Narodne banke. Razprava o tej potrebi je zaostroila, potem ko je ravnatelj Zavoda za zunanjo trgovino dr. R. Bičanič na nekem predavanju v Belgradu izjavil, da je poddržavljenje Narodne banke neizogibno potrebno, ker ta ustanova do sedaj ni vodila svoje kreditne politike po splošnih potrebah, temveč po željah in v korist malega števila svojih delničarjev.

S to izjavo so se čutili prizadete člani upravnega odbora Narodne banke in so dr. R. Bičaniču odgovorili precej trdo v belgrajski »Politiki« in »Vremenu«. Posebno žolčen je odgovor člana upravnega odbora Narodne banke Tihomirja Paniča v »Politiki« z dne 20. t. m. Ta upravni svetnik Narodne banke sploh ne dopušča debate o vprašanju poddržavljenja. Pri tem se sklicuje na koncesijo Narodne banke, ki traja še do leta 1961., in na določila zakona o Narodni banki, da je za prenehanje koncesije potrebna soglasnost delničarjev. Sicer ne vidi prav nobenega razloga za poddržavljenje, ker po njegovem mnenju Narodna banka tako ne dela nič drugega kot to, kar je v korist države. Sicer pa je država v upravi banke dovolj zastopana na ta način, da ona imenuje guvernerje in oba viceguvernerja. Nadalje poveljuje za služnost delničarjev za državo, ki so si jo pridobili s tem, da so sploh dali na razpolago banki svoj kapital. Po nazarju tega gospoda je Narodna banka posebna svetinja, do katere imajo pravico samo njeni zaslužni delničarji, drugi pa se v stvar ne smejo vtikati.

Prav posebno pa je T. Panič odrekal dr. Bičaniču pravico, da bi smel predlagati kakšne reforme glede Narodne banke. Če že ta hoče o tem govoriti, naj poda prej ostavko na državno službo, da ga bodo za njegovo besedo lahko držali na podlagi obstoječih zakonov. Ob zaključku članka pravi T. Panič, da bi bilo treba dr. Bičaniča zaradi njegovega pisanja in predavanja o potrebi spremembe družabnega reda, o poddržavljenju zasebne lastnine in o novi obliki države najmanj odpustiti iz državne službe.

Dr. Bičanič je T. Paniču odgovoril s sledečo izjavo: »Vztrajam na stališču, da mora z denarjem gospodariti država brez kakšnih družabnikov in da mora Narodna banka preiti v državne roke. Prepričan sem, da s tem branim koristi šestnajstmilijonskega naroda, a g. Panič svoj žep in koristi 24 delničarjev. V tem je med nama razlika. Kar se tiče denunciacij in groženj, se teh prej nisem bal in se jih tudi sedaj ne bojim.«

To dvoboj smo opisali nekoliko obširneje zato, da se vidi, kako občutljivi so nekateri gospodje v Belgradu, če pri-

de v razpravo vprašanje, ki se tiče njihovih žepov. T. Panič je s svojim napadom na dr. Bičaniča naravnost nazorno razkril njihovo miselnost, patriotizem in smisel za splošne ljudske in državne koristi.

Kar se Narodne banke tiče, ni potrebno, da bi vnovič naštevali vse razloge, zaradi katerih z njenim delovanjem tudi Slovenci nismo mogli in ne moremo biti zadovoljni. Kriza, ki je leta 1931. pripeljala slovensko gospodarstvo na rob prepada in tako rekoč popolnoma uničila naše denarništvu, ne bi bila nik-

Kaj pišejo listi

Udje slovenske Akademije

Pod naslovom »Nekaj pripomb k občenemu zboru Akademije znanosti« piše »Slovenec« glede na izvolitev profesorja L. Hauptmanna med drugim:

Prof. Hauptmann si lahko, ako hoče, samo čestita k izvolitvi. Nič ne de, če so za izbiro dale povod njegove številne hipoteze o življenju starih Slovencev. To, da operira predvsem le s hipotezami, je pač poseben način njegovega dela, ki je dalo morda pobudo, da se je nekatero vprašanje iz slovenske zgodovine razčistilo, pa čeprav ne v njegovem smislu, marveč v popolnem nasprotju z nazarju Peiskerja, pri katerem se je Hauptmann s pridom šolal in si pri njem izposodil osnovno misel, ki jo je potem raztezal, uporabljal in spreminjal, kakor je pač ustrezalo njegovim zamislim.

Nikakor pa ne zasluži naše zaščite tisti, ki členov Akademije ni dovolj informiral o vrednosti raznih cenjenih hipotez. Zdi se, da se je že skoraj pred dvema desetletjima razvila debata o tako imenovani suženjski teoriji, ki v njej Hauptmann trdi, da so se naši predniki (ki naj bi bili pod Nemce prišli kot narod popolnih in izključnih sužnjev) kakor plaha zverjad potikali in skrivali po gozdovih in da so kakor žabe poskakali v vodo, če so se slutili sovražnika v bližini.

V celi vrsti primerov je bilo takrat in še pozneje večkrat dokazano, ne le da je Hauptmann/svojevolsko tolmačil vire, marveč da je tudi zamoževal zgodovinske podatke in zatajeval in pa celo ponarejal odstavke iz njih, če so postavljali na laž njegovo teorijo ali pa če se je ta na omenjeni način dala bolje vzdrževati. Tedanji urednik »Časa« je širokosrčno dal Hauptmannu prostor, da bi svojo omanjo tezo napravil vsaj verjetno. Namesto dokazov pa je Hauptmann zlihl goldo gnojnice, da je — kakor bi dejal Cankar — zasmrdelo od enega konca Slovenije do drugega in se je potem uredniku dr. Srebrniču v zahvalo še posmehoval, češ da je napravil harakiri... Iz vseh teh razlogov res ni čudno, da je Hauptmannova izzivalno kljubovalna uvrstitve med akademike osupnila vse tiste, ki zasedujejo stanje naše zgodovinske vede in ki jim je znano, da je celo nam ne vedno naklonjena tuja znanost zadnji čas vrgla med staro šarobajko o suženjski inferiornosti starih Slovencev.

Da Hauptmann, ki je po l. 1918 začel pisati tudi slovensko, ki pa gotovo ni zgodovinar slovenskega naroda kat' eksotičen, s svojimi fantastičnimi zgodovinskimi nazori kljub vsemu živi pri nas tudi po svojem odhodu

dar tako občutna, če bi bila imela Narodna banka le malo smisla za splošne narodne koristi in ne bi bila gledala v prvi vrsti na koristi svojih delničarjev. Z razmeroma majhnimi krediti našim denarnim zavodom bi bila tedaj lahko zaustavila dviganje vlog in preprečila na ta način popolni polom naših kreditnih ustanov. Toda Narodna banka tega ni storila, ker je njenim delničarjem bolj odgovarjalo, da so vlagatelji naših denarnih zavodov postali zbegani in dvigali svoje vloge, katerih en del je potem prišel v državne denarne zavode, pri katerih so zopet imeli glavno besedo delničarji Narodne banke.

Zato tudi nam ne more biti ležeče na tem, da Narodna banka ostane v sedanjih rokah, čeprav si tudi od poddržavljenja ne moremo obetati posebnih dobrot. B.

v Zagreb, naj služi naslednja dogodba. Ko sem lani opravljal svojo orožno vajo, mi je moj znanec (vseučiliški profesor) pripovedoval, kako ga je neki dijak spraševal, dali je res, da so nekoč Hrvati vladali nad Slovenci, kakor jim je razlagal njihov profesor v šoli. Čudim se, da se proforski kandidatje niso navadili (ali pa ne smejo) ločiti med podmenami in med zgodovinsko resnico!

Mislím, da je prav in potrebno, da se pokaže in vidi, da ves naš narod gleda na našo univerzo in na našo Akademijo in da mu ni vseeno, kar se tam godi.

Za politično pravico socialno-gospodarska

»Katoliški tjednik«, glasilo sarajevskega škofa dr. Šariča, piše pod naslovom »V znamenju velikih socialnih prenosov« o pripravi višje socialne resnice mednarodni in pravi:

Tudi naše hrvaško narodno gibanje, ki je zdaj na oblasti, se je začelo in razvilo najprej kot socialno-gospodarsko gibanje. To je gibanje širokih ljudskih množic, v prvi vrsti kmečkih, za »pravico«, za novo, boljše in pravičnejšo socialno ureditev, za nov sestav upravljanja družbene skupnosti: naroda in države.

Danes pa, ko je to gibanje zmagalo, je ves ali skoraj ves njegov smisel ravno v gospodarsko-socialnih prenosovah. Te pričakuje ljudstvo v prvi vrsti od svoje države in svojega vodstva. Hrvaško kmečko gibanje bi se izjalovilo in zgrešilo svoj namen, če ne bi prišlo na našem narodnem področju do korenitih socialno-gospodarskih prenosov v korist malega človeka in v znamenju socialne pravice.

Naša politika je bila dana v zakup, kakor se da v zakup pašnik ali njiva tistemu, kdor pač zmore večjo zakupnino. Ena sama stvar je bila in bo ostala največja usodnost za naše življenje; da se namreč nismo nikdar zavedali svoje vrednosti in svojega pomena, marveč da smo v vseh časih in vseh razmerah, v ugodnih kakor neugodnih, igrali vlogo narodne manjšine, ne pa vloge samostojnega naroda. Res je, da bi bilo v tem primeru naše življenje v marsikaterem pogledu neprijetnejše, toda zlasti mali narodi so si ustvarili svojo usodo vedno v težkih okoliščinah.

Miško Kranjec (Ko škrjanec zapoje)

pravično razdeljujejo, da so žrtve smotrne in torej v resnici potrebne in koristne in da se žrtve ne jemljejo na šikanerski način. Taka uspešna propaganda je včasih lahko več vredna kot žrtve same.

Louis Adamič ud ameriškega obrambnega sveta

Vlada Zedinjenih držav je imenovala ameriškega pisatelja Louisa Adamiča, ki je po rojstvu Slovenec, za svetovalca komisije za narodno obrambo (Consultant to the Advisory Commission of the Council of National Defense).

Naši bralci se še spominjajo, da je bil Adamič pred več leti nekaj časa v svoji stari domovini, kjer je zaradi njega in okoli njega in njegovega amerikanstva bilo precej razpravnanja. Po vrnitvi v Ameriko je takrat napisal knjigo »A natives return« (Vrnitev domačina), ki je zaradi precej prošodušnega in nič olepšujočega opisovanja razmer naredila med jugoslovenci precej pohujšanja. Tudi bivši senator Ivan Hribar jo je napadel, ne da bi bil pri tem povedal, katere stvari po njegovem mnenju niso resnične ali pravilne.

Centralizem po ovinkih

Zadnja »Samouprava« piše v uvodniku o potrebi, da se ustvari močna država, ki bo mogla izvršiti poslanstvo, naloženo ji od mednarodnega položaja, pa pridiga dalje:

Ta vloga Jugoslavije stopa danes v prvo vrsto. O njej naj razmišljajo vsi državljani Jugoslavije, da pozabijo grehe bližnje in prejšnje preteklosti, da se bodo zavedali teže današnjega položaja, in kar je glavno, da bodo edini v svojem pojmovanju koristili Jugoslavije. Za neko dobo se morajo pozabiti in postaviti v drugo vrsto vse koristi posameznikov in krajevnih potreb. V tej pozitivnosti za splošno stvar je treba ta časa, da obravnavamo vsa ta vprašanja kasneje, zdaj pa, ko gre za obstoj in ugled države, je treba ineti pred seboj samo vrhovno korist vsega naroda in države.

Naši bralci se utegnejo spomniti, kako čudovito se ujemajo te besede s tistimi, ki smo jih nedavno navajali iz jugoslovenskega »Narodnega lista«. Tudi ta se je skrjal za državotvornost, da bi ustavil nadaljnje izvajanje sporazuma in če le mogoče sploh spet pomagal uvesti stari unitarizem. Zato je brez nadaljnega očitno, da ima »Samouprava« isti namen, tudi če ne bi govorila o enem narodu, tudi če ne bi vabila k pozabljenju grehov bližnje in daljne preteklosti (torej so le bili, in sicer tudi v bližnji preteklosti!), tudi če ne bi po starem centralističnem vzgledu zahtevala zapostavljanje krajevnih potreb središču v korist in tudi če ne bi razglašala zahteve po enakopravnosti za »tradicionalno občutljivost«, mimo katere je treba iti k dnevnemu redu velikosrbskega hegemonizma.

Sicer pa ne moremo reči drugega, kakor da je ostala »Samouprava« zvesta svojemu unitarističnemu programu, kakor ga je postavil njen duhovni oče zaslužni gospod Stojadinović. Kot posebnost bi samo še omenili, da je prav »Samouprava« večkrat zatrjevala, kako je med vladnim predsednikom Cvetkovićem in dr. Mačkom sklenjeni sporazum okrepljen državno, torej sporazum, ki je delal ravno narobe, kakor priporoča ona v tem uvodniku in kakor je priporočala in delala tudi pred sporazumom.

Najbolje bo pač za vse tri narode naše države, če gredo mimo tradicionalnih občutljivosti centralizma in če se bodo ozirali na zahteve, ki jih narekuje novo nastali notranji položaj, to so namreč zahteve enakopravnosti in poštenosti. Če bodo tako delali, se bodo najboljše zavedli teže današnjega položaja in bodo, kar je glavno, edini v svojem pojmovanju državnih koristi. Pozabiti pa je treba pri tem, pa ne samo za neko dobo, ampak za zmeraj, in postaviti sploh izven vrste vse koristi posameznih unitaristov in centralističnih potreb.

Značilno

za naše razmere

(Dopis)

Pred meseci sem imel priliko preglelovati spominsko knjigo enega naših največjih podjetij. Med celo vrsto lastnoročnih podpisov bolj ali manj pomembnih osebnosti sem opazil tudi podpis dr. Nika Zupaniča — v cirilici! To je bržkone posebna kvalifikacija za profesorja slovenske univerze?! Morebiti tudi za našo Akademijo.

Na Hrvaškem samouprava, pri nas centralizem

Za rojstni dan predsednika Hrvaške kmečke stranke dr. Mačka našteva »Hrvatski dnevnik« javna dela, ki se bodo izvršila v hrvaški banovini: melioracija Lonjskega, Mokrega, Jelas in Crnac-polja, Ribarskega polja, Posavine, Vrbi-

škega polja, doline ob Bednji in Čazmi, Odranskega polja in še 18 drugih zamozirjenih predelov, dalje regulacijo Save, Kolpe, Drave, Mure, Neretve, Krke, Čikole, Zrmanje, Butišnice in še 84 manjših regulacijskih in melioracijskih del. Predvideni stroški za ta dela znašajo eno milijardo dvesto in devet milijonov in sto tisoč dinarjev. S tem bo popolnoma meliorirano 305.950 hektarjev sveta in regulirano 376 km vodnih strug. Če se računamo samo po 7 stotov žita od hektarja iz do sedaj neporabnega sveta in za 2 stota večji pridelek od deloma melioriranega sveta, tedaj bo Hrvaška pridelala na leto najmanj 13.600 vagonov žita več, kar pomeni vrednost 272 milijonov dinarjev.

Vsa ta pripravljajoča se dela so naravni nasledek hrvaške samouprave, ki jo Hrvatje izvajajo z veliko doslednostjo, tako da se lahko reče, da se danes hrvaški denar porablja doma. Še več, ker se ni izvedena decentralizacija pošt in železnice in ker je tudi Osrednji urad za zavarovanje delavcev še zmeraj v Zagrebu centraliziran, se lahko reče, da teče tudi precej slovenskega denarja na Hrvaško.

Tudi mi bi bili lahko že marsikaj naredili in dobili, če bi bili obenem s Hr-

vatí dobili samoupravo in če bi ne bili naši vodilci lani tako malo pripravljani na takšno mogočnost, da niso niti računali z njo. Zato so morali takrat to osnovno vprašanje naše biti šele začeti preučevati in premišljevatí ob njem. Saj je marsikomu znana znamenita izjava nekakega takega gospodarstvenika, ki se je glede naše samouprave skoraj popolnoma ujemala z znamenitim centralističnim načrtom dr. Pirkmajerja.

Zato pa vlada nad nami še zmeraj isti centralizem, kakor ga je uvedla vidovdanska ustava, čeprav te že davno ni več.

Vzgojna plat žrtev

V znani cerkveni ugotovitvi, da je bila kri mučencev seme kristjanov, je zupopadena velika resnica, da imajo žrtve veliko vzgojno in propagandno vrednost. Samo tisto resnično ljubimo, za kar smo žrtvovali. Te misli nas navdajajo v času, ko dajemo ali ko vidimo, da drugi dajejo žrtve za domovino. Žrtve same pa niso dovolj! Treba je vendar tudi propagande. Ta propaganda mora vse tiste, ki žrtvujejo, prepričati, da se žrtve zahtevajo samo po mogočnosti in ne pretiravajo, da se žrtve socialno

Slike in perspektive

(Dopis.)

1.

Spominjam se dobro slovesnega trenutka, ko nas je kopico mladih ljudi obšlo tisto veliko navdušenje, ki je lastno mladim ljudem, kadar prestopijo prag srednjih šol. Z bleščečimi očmi smo čakali novih razodetij in bili smo neomajno prepričani, da čaka tudi svet na nas in da je že odbila dvanajsta ura, ko nastopijo nove, velike reforme. Govornik je bil tovariš, ki smo vsi verovali vanj. Z veliko gesto nam je razodeval — tega je 18 let:

Naše razvojne sile so tiste, ki so dvignile slovenski narod in so ustvarile tudi Jugoslavijo: želja po narodno politični svobodi; želja po enakosti in enakopravnosti; želja po socialno pravičnejšem redu. V teh treh točkah so obsežene vse tiste evolucijske in revolucijske sile, ki zamorejo narodu in državi poroštvovati obstoj in napredek. Njihovi nosilci so široke ljudske množice, kolikor so politično zrelejši in aktivne. Zato imajo prav le tisti, ki verujejo, da z Jugoslavijo mora priti nova doba v polnem pomenu besede: nastopiti morajo nove politične sile, ki jo bodo uresničevale; treba nam je novega izobraženstva, ki naj bo v službi hitrejšega napredka, kakor je bil do sedaj, in ki bo sodobnejše po svojih nazorih in izobrazbi, moralnejše po svoji odgovornosti in socialnejši po svojem položaju; treba nam je vodnika gospodarske dejavnosti na korist ljudstva, novih šol, prekipevanja novega prosvetljenstva in kulturnega razmaha širokih množic...

Tako je govoril, vsi so verovali v njegove besede in smo hoteli dejanj. Mimo je 18 let.

2.

Po 18 letih sva se srečala z govornikom iz tistih slovesnih dni. »Vilo zidam in posestvo sem kupil,« mi je dejal. »Tako je pač: nekaj denarja imam in denar v posojilnici pride lahko vsak dan pod popolno zaporo. In kaj potem? Za koga sem se trudil? Saj sam vidiš, kako je bodočnost za naše otroke negotova. Glej, kako smo bili včasih neumni, ali se še spominjaš? Nič, ti pravim, vse skupaj prazen nič. Mi smo verjeli v množico. Ali veš, kaj se to pravi, ali veš to zdaj? Daj tisoč surovinam in neizobraženecem svojo pamet in glavo in ostal boš sam brez pameti in oni ne bodo vedeli, kaj z njo. Nam je treba le strogega reda, vlade gospodarskih glav in načrtnosti, nič čaščenja množic. Množica se vda tistemu, ki je brezoziren in ki jo vabi kakor močan mož ženo, da jo ščiti potem...«

Spominjam se še drugega tovariša iz tistih mladih let. Ta je bil med nami največji revolucionar. Po 18 letih je njegovo mnenje takole: »Kajpak da je naš red gnil in obsojen na pogin. Prej ali slej pride drug, nov, to verjamem, kakor sem verjel nekoč. Toda, prijatelj, kaj morem jaz, da živim še v meščanskem redu? Jaz, ki sem v duši in po prepričanju onstran njega? Nu, nisem sentimentalni, nikar ne misli. Moje stališče je: izrabi našega neumnega meščana, kjer moreš. Vidiš, tako delam. Vest mi ne očita ničesar. Kaj tudi naj mi očita? Svojega nasprotnika izrabi, tudi tako ga uničuješ.«

Pomigal mi je še z roko in odšel; sedaj sedi v uredništvu enega od naših časnikov.

Še en primer naj navedem. Tovariš iz mladih dni je, ki igra v naši javnosti neko ulogo. Govorila sva o človečnosti in sodobni mladini. Takole je ugibal: »Sodobna mladina je daleč od ideala človečnosti. Šport, gangsterski filmi, organizirani pohodi z razbitimi udi in glavami. Meni je čisto razumljivo, če je ta mladina bližja filozofiji puške kakor idealom človečnosti: zgledi od drugod vlečejo. Gospodarstvo je dandanes važnejše ko filozofija in literatura; čas, ko je Prešernov idealizem prebujal narod, je mrtev. Jaz zase sem prepričan, da je mladina na razpotju: ali bo komunistična ali fašistična. Slovenski fašizem je nemogoč, ker nas je premalo, kajti fašizem je nazor številca in veličine. Nič ne zameri, če ti še to povem, da v slovensko bodočnost ne verjamem.«

3.

Tri skice, tri mnenja. V mnogih odenkih jih srečate pogostokrat. Mnogo nazorne revščine je v njih, utesnjenost

malomeščanskega ozračja, ki je ostalo pri nas kljub 20 letom življenja v Jugoslaviji. Če napravimo prerez nazaj do prevratnih dni, nam ta pokaže od 1920. dalje le strahotno gibanje navzdol, ko se je prvotni val ljudskega gibanja začel utesnjevati bolj in bolj, ko smo od resnične demokracije drseli bolj in bolj v togost formalne, ki je intronizirala na oder javnosti zopet stara bojna gesla kot glavne udrihnice slovenskega povprečnega političnega boja. Edina velika novost tega bojnega arzenala je bil vulgarni tip komunista v vsej tisti neresni grotesknosti kakor ga je izmalčila politična propaganda oficialnih političnih

taborov za »naše dobro ljudstvo« daleč od resne znanstvene utemeljitve in daleč od stvarnega dejanskega stanja.

In naše dobro ljudstvo? Dobivalo je tisto politično izobrazbo, ki so mu jo dovolili naši oficialni politični tabori z vsemi svojimi metamorfozami v političnih stališčih, ki jih je slovensko politično življenje doživelo v obeh desetletjih. Saj je tako imenovano ljudsko časopisje celo hote in namenoma kultiviralo konservativnost slovenskega podelja v tisti dvojni razdelitvi vlog: liberalce-klerikalec v nekoliko spremenjenih kostimih po časovni potrebi, kakor je to bila navada že v Avstriji.

K U L T U R N I P R E G L E D

Roman o Ptujju

Založba Das Bergland-Buch — Salzburgu je izdala »roman« H. Piricha: »Südsteirisches Grenzland«, ki je za nas zanimiv le zato, ker je avtor zajel snov iz slovenskih poveljnih razmer, a je njegovo stališče stališče tujca na naši zemlji. Vsa reč se namreč dogaja v »mestecu s tako pranemškim značajem, da se po svoji zunanosti v ničemer ne loči od svojih sestriških mest ob Neckarju, Renu, Moseli« — to je v Ptujju.

Pisatelj je začetnik, kar priča njegova tehnika in njegov jezik. Svojim bralcem razkriva, kaj se dogaja v trafiki junakinje Annerl Krupniz, ki je precej slična sentimentalnim junakinjam v šundu Courts-Mahlerjeve. Pri njej si snubci kar kljuko podajajo, so pa zastopniki skoraj vseh stanov, od c. kr. dvornega svetnika do »boljšega kmeta«. Med njimi je tudi odpadnik Stökl — Štekelj, ki ga vrže zato zavedna Annerl, ko jo pride snubit, ven s strašnimi »hinause! Prej pa bi bila skoraj »eksplozirala od onemogle jeze«. Več sreče nakloni napol odpadniku Fluharju, sinu mestnega župana in tudi odpadnika, ker je lep in se bo morda spet spremenil v Flucherja. Toda ta jo pusti na cedilu, nakar razočarana žena srečno pristane v naročju »boljšega kmeta« Seppa Pfeidlerja. Tega je hotel avtor napraviti za nekakšnega kmečkovega Siegfrida, a se mu je zaradi njegove pisateljske neizkušenosti izmalčil v idealiziranega Cmokavzarja. Prav posebno ljubi svinje in njegov največji dušni užitek je star italijanski šlager na izrabljeni gramofonski plošči. Avtor počasti zelo rad svoje osebe s pridevnikom »neumen« in to stori pogosto tudi s cmokavzarskim Seppom, toda prav ta nam postane do neke mere simpatičen zaradi svoje skromnosti, ko prisrčno in zaupljivo prizna: »Sem strahovit tepec!«

Glavna ost »romana« je naperjena v mestnega župana Sebastiana Flucherja, ki je po letu 1918. Fluhar. Proti njemu se združijo vse šibe božje, od dunajske počestnice do pouličnih paglavcev, dokler ga ne spravijo na kolena, da se skesano odpove županski časti in se ponizja pred Annerl. Tako podleže slabo v boju z dobrim.

Pisateljevo stališče do Slovencev — zaradi katerega se nam zdi potrebno knjigo omeniti — je seveda negativno. Pisatelj pravi, da morajo biti tujci tukaj zadovoljni, da vlada Srb in ne Slovenec, ker Slovenec bi najrajši vse, kar je tujega, kar na mestu s kožo in kostmi požrl. To pa bi storila rada posebno tenka inteligentna plast Slovencev s svojimi boleznimi manjvrednost-

Dve postavi ljudske šole

1. Po svoji vsebini se mora ljudska šola nasloniti na gospodarsko, socialno in kulturno strukturo slovenske zemlje; v vsem svojem dejanju in nehanju pa mora biti živo vključena v okolje, pa bodisi okoliš agrarnega, polindustrijskega, industrijskega ali mestnega tipa.

2. Ker predstavlja ljudska šola zaključno izobraževalnico za večino slovenskega ljudstva, mora nuditi izobrazbo, ki bo po svoji globini in širini zadostovala, da se bo znašel slovenski človek v osnovnih življenjskih vprašanjih, ki jih prinaša čas preprostemu človeku; zaključena pa mora biti izobrazba tako, da daje še osnovne poglede na stanje in povezanost slovenskega naroda z državo in svetom.

Vlado Majhen v »Popotniku« št. 9—10.

nimi kompleksi, ki radi izbruhnajo v slepo, nebrzdano sovraštvo proti gospodskemu človeku, kakor imenujejo radi tujce. Kot nasprotje tej ljudožrski slovenski inteligenčni plasti nariše vzornega Slovenca, kakor si ga on predstavlja. To je živinski trgovec Andrej Sajsček, »s čelom, ki je zahtevalo v primeri z njegovim obrazom prav malo površine.« Poleg tega je izsiljevalec in pijanec. S tem človekom »niso imeli nikoli nobenih sporov v narodnostnih zadevah,« ker »je ostal ravnodušen do marsičesa, ne da bi se bil takoj razburjal.« Uprl se je in se zavzel za čast svojega jezika in naroda le, če je opazil, »da tiči za izzivanji in

Opombe k natečajema za slovenska izvirna glasbena dela in za izvirno besedilo za slovensko opero

Banska uprava je pred kratkim razpisala letos že drugič natečaj za slovensko izvirno glasbeno dramatično (operno) ali oratorijsko delo z nagrado 10.000 din, in za izvirno slovensko simfonično delo z nagrado 5000 din. Prvič je pa razpisala letos banska uprava natečaj za izvirno besedilo (libreto) za slovensko opero z nagrado 5000 din. Mi smo pisali o teh stvarih že lansko leto in že prej l. 1937., ko je društvo »Glasbena akademija« izročilo banu spomenico z dne 20. vinotoka 1937 ter predlagalo, naj bi banovina začela razpisovati nagrade za slovenska glasbena dela in za libreta za slovenske opere. Inicijativo za te natečaje je dalo torej društvo »Glasbena akademija«, banovina pa je začela z manjšimi zneski in na ožjem področju že lani razpisovati nagrade, je pa letos razpisala vsaj nagrado tudi za slovenski operni libreto.

Razpis natečaja za izvirno slovensko opero (za opereto natečaj ni namenjen, kar ni nobena škoda), je združen z natečajem za oratorijsko delo. To slednje se nam ne zdi pravilno in bi bilo bolje, če bi eno leto bila razpisana nagrada za opero, drugo leto pa za oratorij. Nagrada za opero (10.000 din) je gotovo prenizka. »Glasbena akademija« je l. 1937. predlagala, naj bi bila določena nagrada za veliko slovensko opero s 40.000 dinarji, ker znašajo stroški samo za prepis partiture gotovo več kot 5000 dinarjev. V sedanjem banovinskem razpisu je pravilno navedeno, da lahko skladatelj izbere poljubno snov, vendar pa da bodo pri presojanju imela prednost dela, ki obravnavajo snov iz slovenskega narodnega življenja. Zadnji pristavek je gotovo razumeti tako, da so mišljena tudi dela iz slovenske zgodovine, iz slovenskih pravljic in mitologije. Pametna je tudi pripomba v razpisu, da mora biti opera v kompozitornem pogledu taka, da bo razumljiva tudi širšim plastem naroda. Za to so različni glasbeni poskusi in prebračanja kozolcev, ki dokazujejo le pomanjkanje ustvarjajoče moči, izključeni, kar je edino prav tudi zaradi tega, da se slovenska sodobna glasba vzdrži na višji ravni. Nam je treba predvsem slovenske velike opere, še bolj kot oratorija, ker oratorijske skladbe, ki jih igrajo in pojo k večjemu enkrat ali dvakrat, nimajo tako velikega odmeva, kot operne skladbe, in tudi če bi jih igrali v tujini, ne pomenijo na zunaj toliko kot odrska dela, ki gredo laže po svetu.

Na vsak način je pa rok za predložitev opere in oratorija, ki je določen do 31. marca 1941, prekratek. Opero je spi-

Zato se človek, ki misli logično in ki se zaveda, da politični nazor nastane le po znani stari strogi predpripravi in s kultiviranjem politične miselnosti, mora zavedati, da kljub vsem napovedim, ki jih prinaša dovolj nedoločno oficialno politično časopisje, ne stojimo pred nikako novo dobo. Kajti tudi posnemanje kapitulaciji podobnih metod katerega koli reda v svetu ne more obroditi obilnejših sadov, dokler raven politične izobrazbe slovenskega ljudstva ne bo postala druga in dokler stojimo v žarišču kapitalistično imperialističnih prizadev evropskih velesil po izkoriščevanju šibkejših.

zbadanji sistem.« Tega ni smel zapaziti, ker »potem je bilo vsega konec in tak človek je zaigral pri njem enkrat za vselej.«

Avtor bi si seveda želel povsod takšnega neumnega Slovenca, ki sploh ne sme odpreti ust in ki naj bo vesel, da živi, ker njegov narod sploh ni narod. Avtor je menda ptujski domačin. O ceni romana je s tem že vse povedano. Preko svojih moči se avtor napenja, da bi spravil v delo nekaj humorja, a posledica tega so le »duhovitosti«, ki izvabljajo sočutje. Kljub temu, da bi pisatelj hotel prijeti pereča narodnostna vprašanja, ki tarejo danes evropske narode, ni v njegovem romanu o tem nobene resne besede.

J. F.

sal n. pr. Rossini res v nekaj tednih. Rossinijev pa Slovenci do danes nimamo. Če se je začel skladatelj ukvarjati z mislijo, da bi zložil slovensko veliko opero že tisti dan, ko je bral razpis, je ne bo mogel zložiti do 31. marca 1941, če bi tudi že imel libreto, torej v osmih mesecih. Treba bi bilo torej postaviti daljši rok. Tudi oratorija bi v tem času ne napisal lahko, razen če bi imel že osnutek v glavi.

Da je bila razpisana nagrada za izvirni slovenski operni libreto, je že zadnji čas. Ne bi škodovalo, če bi bila taka nagrada razpisana že lansko ali predlansko leto, tako da bi imeli slovenski operni skladatelji že besedila na razpolago, preden bi bila razpisana nagrada za opero samo. Tudi v razpisu za operno besedilo je pravilno pripomnjeno, da sme avtor poljubno izbirati snov, da pa bodo imela prednost dela, ki obravnavajo snov iz slovenskega narodnega življenja. Ne bi škodovalo, če bi bilo v razpisu omenjeno, da gre tudi za slovenske zgodovinske, pravljicne in mitološke sujete. Dvoumna je pa opomba v razpisu, da besedilo libreta še ne sme biti uporabljeno. Prav bi bilo, če bi prosvetni oddelek banske uprave pojasnil, kako je to opomba razumeti. Jasnó je, da če lahko dobi nagrado opera, ki je že zložena, pa še ni bila uprizorjena, da sme dobiti nagrado tudi libreto, ki je že spisano in ga ima tudi že skladatelj v rokah ter ga je začel komponirati, samo da še ni bil na odru uporabljen. Kajti če bi vzeli besedilo razpisa dobesedno, bi lahko skladatelj, ki je zložil glasbeni del opere, ki še ni bila uprizorjena, dobil nagrado, njegov libretist, čigar besedilo pa še tudi ni bilo na odru, pa ne. To bi bilo pa očitna krivica. To pa posebno zato, ker pravi glasbenik vedno sodeluje z libretistom in oba tako rekoč skupaj delata in ustvarjata! Nagrada 5000 din za libreto ni previsoka in bi ne bilo napakno, če bi bili razpisani dve nagradi za operno besedilo, zraven prve 5000 din še druga 3000 din, ker dobrih libretov res nimamo.

R—i.

Naše prijatelje prosimo, da zahtevajo po vseh kavarnah

SLOVENIJO

Nobena slovenska kavarna ne bi smela biti brez našega lista!

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musek, Ljubljana